

передбачає значну попередню роботу вчителя: підбір задач та вправ, питань проблемного характеру, унаочнення, карток, дидактичного матеріалу, тестів. При цьому необхідно враховувати вимоги організації індивідуального підходу. Здібних учнів, які протягом вивчення даної теми брали активну участь у всіх уроках, добре написали контрольну роботу можна звільнити від заліку. Їх необхідно залучити до складання заліку в ролі учнів-консультантів, що допомагають приймати залік у однокласників. Варто зазначити, що на заліку «підтягуються відстаючі» поліпшують результати кращі учні, виховується колективізм, є можливість використати індивідуальний і диференційований підходи до кожного учня, зростає інтерес школярів до навчальної роботи, вдосконалюються навички самоосвіти, вміння розв'язувати проблемні ситуації.

Вінцем проблемно-пошукового навчання є запровадження в закладі написання профільних курсових робіт для учнів старших класів. Кожен учень обирає проблемну тему над розв'язанням якої працює протягом навчального року. Підбирає літературу, складає план роботи, формулює проблему та методи її розв'язання, проводить дослідження, аналізує результати дослідницької та пошукової роботи. Науковим керівником учнів виступає сам учитель. У травні місяці проходить конкурс-захист курсових робіт на якому учні захищають власні проекти, вчать аргументовано та логічно пояснювати результати дослідження, доводити актуальність обраної теми, відповідати на запитання членів комісії та однокласників.

Проблемно-пошукове навчання як форма впровадження лекційно-практичної системи створює умови для виховання людини з розвиненим аналітичним мисленням, здатної нести відповідальність за результат власного навчання; формує мотиваційну сферу, викликає в учнів інтерес до навчання, спрямовує на проведення власної експериментальної, творчої та дослідницької діяльності.

УДК 372.891

Н. М. Скрипник

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті йдеться про впровадження під час викладання географії лекційно-практичної системи навчання як шляхом застосування технології в цілому, так і поелементного її впровадження.

Ключові слова: *шкільна географічна освіта, лекційно-практична система навчання, урок-лекція, урок-консультація, урок-залік.*

Провідною ідеєю сучасної концепції шкільної географічної освіти є ідея гуманізації, у центрі якої – учень з його інтересами, здібностями та можливостями. В основі діяльності вчителя – любов та повага до дитини, глибоке знання її особистості, уміле проектування ситуації успіху, радості пізнання.

У дитячих лікарів є правило: перед зустрічами з малюками зігрівати руки. Вчителю завжди треба пам'ятати не тільки про тепло своїх рук, а й про тепло своєї душі. Недарма формулою багатьох педагогів є мудрі слова: «Бажаєш володіти душами дітей – віддай їм свою душу». Дитина весь час знаходиться в стані самопізнання, самоутвердження, самовдосконалення. Вчитель працює над основним питанням – як домогтися високої результативності в роботі. Говорити, дискутувати на цю тему можна дуже багато. Але найголовніший секрет – повага і любов учителя до своєї праці і до дітей. Без цього немислима робота в школі, бо тільки з любов'ю можна запалити вогонь знань.

Як перетворити навчання в уміння; як реалізувати творчі можливості дитини; індивідуалізувати роботу на уроці? На ці та багато інших запитань можна знайти відповідь у лекційно-практичній системі навчання О. Хмури. Ця система відкриває великі можливості творчого вирішення вчителем питань раціональної організації навчально-виховного процесу з погляду його індивідуалізації і значного підвищення ефективності уроку.

Практична значимість полягає у розробці структурно-методичного забезпечення вивчення кожної теми. О. Хмура у своїх працях наголошував, що сучасний урок – урок розвиваючий і на ньому потрібно розвивати індивідуальність учня, навчати самостійно набувати і використовувати знання, виховувати в учнів якості, які необхідні їм для наступного самостійного поповнення, розширення і вдосконалення знань.

В умовах роботи за даною системою окремі ланки навчального процесу взаємопов'язані так, що попередні стимулюють роботу учнів на наступних. Кожний тип уроку органічно пов'язаний із системою уроків, бо включення учнів у процес формування, узагальнення знань можливий лише при взаємодії і зв'язку змісту навчального матеріалу, системи методів і організаційних форм. Навчання за цією системою підвищує вимоги до підготовленості учнів, їх уміння слухати й конспектувати лекції, виділяти головне, працювати з додатковою літературою, виробляти вміння самостійно опрацьовувати матеріал в процесі підготовки до семінарів та заліків, що націлює на формування якостей, необхідних людині для її трудової діяльності, наступного самостійного поповнення, розширення і вдосконалення знань. Все це має певний результат у 9–11 класах. Методична література з географії щодо лекційно-практичної системи навчання у старших класах містить досить об'ємну інформацію. Натомість досвід з даної системи у середніх класах мало описаний. Вважаємо, що для повноцінної роботи учнів старших класів за лекційно-практичною системою навчання її елементи необхідно впроваджувати починаючи уже з шостого класу.

У 6–7 класах практикуємо лише деякі елементи цієї системи. Урок-лекція – найскладніший тип уроку, навіть для досвідченого вчителя. З однієї сторони, вчитель повинен бути чудовим лектором, який пробуджує у кожного учня прагнення до мислення, і володіти майстерністю актора, з другої – тримати в полі зору кожного учня і вміло керувати його діяльністю. За 45 хвилин, відведених на урок, вчителю потрібно викласти всі найбільш важливі

відомості з теми. Це не просто переказ, не «розжовування» тексту підручника, це ніби трансформація теми через особистий досвід вчителя, інтерпретація теми вчителем. Проведення уроку-лекції потребує від вчителя ретельної підготовки. Готуючись до такого типу уроків, вчителю важливо розв'язати питання не тільки про те, що викладати, але й як викладати: який матеріал висвітлити самому, який – залишити учням для самостійного опрацювання; що розібрати детально, а що – менш детально. По ходу лекції учням рекомендуємо задавати питання, вносити пропозиції і при цьому не боятися зробити помилку. Обговорення кожного питання повинно викликати участь всього класу. Краще нехай учень вносить якомога більше пропозицій, нехай навіть помилкових, ніж відмовчується, залишається осторонь від обговорення.

Вивчення географії потребує знання об'ємного теоретичного матеріалу, про який можна довідатися з навчального підручника, довідкової та енциклопедичної літератури, але процес вивчення предмету передбачає вирішення практичних завдань. Географічні задачі не дублюють знання учнів, а виводять їх на новий навчальний рівень. Роботу над географічними задачами розпочинаємо з найпростіших, поступово ускладнюючи їх. Учні виявляють високий інтерес до роботи над задачами, особливо з нестандартним змістом.

У ході лекції разом з учнями складаємо, а вдома кожний учень для себе виготовляє структурно-логічні схеми, які допомагають засвоєнню нової теми, при цьому вони це роблять значно охоче, якщо знають, що ними можна буде скористатися на уроках-заліках та контрольних роботах.

При підготовці до уроків-заліків останнім часом практикуємо проведення уроків-консультацій. Мета таких уроків – навчити школяра замислюватися над проблемою, вивчити – перш за все, для себе, які труднощі виникли при ознайомленні з певною темою, а для вирішення цих труднощів – сформулювати питання, на які хотів би одержати відповідь. На таких уроках питання та географічні задачі пропонують учні, а відповідає вчитель. Але спочатку школярі часто не мають уяви, які питання вони можуть задати, адже більшість з них призвичаєні лише до репродуктивної діяльності. Тому на початку проведення уроків-консультацій, вчитель допомагає учням формулювати питання. Наприклад, під час вивчення розділу «Атмосфера» у 6 класі, дуже складною для сприйняття є тема «Атмосферний тиск», і звичайно, що дітям важко вирішувати задачі щодо знаходження атмосферного тиску на різних висотах від поверхні Землі. На уроках-консультаціях в учнів виникають запитання саме з цієї теми, тому, перш за все, прошу сформулювати що таке тиск, як він змінюється з висотою, від чого це залежить. Потім задаються інші, стимулюючі питання, і в решті решт учні самостійно ставлять питання, які їх цікавлять. Поступово учні звикають відшукувати завдання і задачі, використовуючи не тільки підручник.

Залікові уроки – це уроки індивідуальної роботи, які служать як для контролю і оцінки знань, так і в ще більшій мірі для мети навчання, виховання і розвитку. Не менш важливим у вивченні географії за лекційно-практичною системою є самостійна робота. Але у кожної дитини свої здібності і можливості, тому постає необхідність у організації рівневої самостійної роботи. Тут стають у пригоді різні види дидактичного матеріалу.

Таким чином, лекційно-практична система є організацією такого комплексу спеціалізованих типів уроків, методів і прийомів навчання, яка найбільш оптимально відповідає дидактичним принципам та змісту курсу географії, дозволяє збільшити щільність уроку й позбутися перевантаження школярів. Дана система дозволяє формувати в учнів якості, необхідні для наступного поповнення і розширення знань.